

ISSN: 2146-1961

Yıldırım, Y. (2024). Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikasında Yaşanan Gelişmelerin Muhafazakâr Anlayış Kapsamında İncelenmesi (1950-1955 Dönemi, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 15(55), 196-209.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.4411>

Makale Türü (ArticleType): Araştırma Makalesi

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA YAŞANAN GELİŞMELERİN MUHAFAZAKÂR ANLAYIŞ KAPSAMINDA İNCELENMESİ (1950-1955 DÖNEMİ)¹

Yusuf YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Isparta, Türkiye adı, yusufyildirim@isparta.edu.tr
ORCID: 0000-0002-9082-3443

Gönderim tarihi: 25.11.2023

Kabul tarihi: 16.02.2024

Yayın tarihi: 01.03.2024

Öz

Türk siyasi hayatında yeni bir dönemi aralayan Demokrat Parti (DP) söylemleriyle siyasal tabanını genişletmiş ve 14 Mayıs 1950 seçimleriyle iktidara gelmiştir. Merkez sağda kendini konumlandıran parti muhafazakâr anlayışın siyasal düşüncedeki temsilcilerinden biri olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dünya siyasetinin önemli güç dengeleri olarak ortaya çıkmıştır. Bu iki güç karşısında dış politikasına yön vermeye çalışan Türkiye, Sovyetlerin yayılmacı tutumu karşısında (Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin yenilenmesi, Kars ve Ardahan'ın talep edilmesi) ABD ve batılı devletlerden yana tavır almıştır. Türkiye'nin batılı devletlerden yana izlediği dış politika uygulamaları DP döneminde de uygulanmaya devam etmiştir. Çalışma, bu noktadan hareketle siyasal alanda muhafazakâr çizgide konumlanan DP'nin Türk dış politikasında izlediği stratejiyi, muhafazakâr düşünce anlayışı doğrultusunda incelemeyi ve bu doğrultuda değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma sonunda devletin temsil gücü ve güvenliği, kendi kaderini tayin etme, eşitlik, milli değerleri koruma gibi konularda yapılan icraatlar muhtemel sonuç olarak karşımıza çıkacaktır.

Anahtar kelimeler: Soğuk Savaş Dönemi, Türk Dış Politikası, Muhafazakâr Düşünce

¹ Bu çalışma, 1-4 Aralık 2022 tarihinde ICoSReSSE tarafından Antalya'da düzenlenen "15th International Conference of Strategic Research on Scientific Studies and Education (ICoSReSSE) Proceedings" sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve özeti sempozyum bildiri özet kitabında basılmış "Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikasında Yaşanan Gelişmelerin Muhafazakâr Anlayış Kapsamında İncelenmesi (1950-1955 Dönemi)" başlıklı bildirinin geliştirilmesiyle üretilmiştir.

EXAMINATION OF THE DEVELOPMENTS IN TURKISH FOREIGN POLICY IN THE PERIOD OF THE DEMOCRAT PARTY WITHIN THE CONSERVATIVE APPROACH (1950-1955 PERIOD)**ABSTRACT**

The Democrat Party (DP), which opened a new era in Turkish political life, expanded its political base with its rhetoric and came to power with the 14 May 1950 elections. Positioning itself in the centre-right, the party became the representative of the conservative understanding in political thought. After World War II, the United States of America (USA) and the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) emerged as substantial balances of power in world politics. Trying to direct its foreign policy in the face of these two powers, Turkiye took a stance on the side of the USA and western states against the Soviet expansionist attitude (revision of the Montreux Straits Convention, demanding Kars and Ardahan). The foreign policy practices that Turkiye followed in favor of the western states continued to be implemented during the DP period as well. The study aims to examine and evaluate the strategy of the DP, positioned on a conservative line in the political field, in the Turkish foreign policy in line with its conservative thinking, therefore. At the end of the study, actions taken on issues such as the power of representation and security of the state, self-determination, equality, and protection of national values would appear as probable results.

Keywords: Cold War Period, Turkish Foreign Policy, Democrat Party, Conservative Thinking

GİRİŞ

Türk siyasi hayatında önemli gelişmelerin yaşandığı 1950'li yıllar gerek ulusal düzeyde gerekse uluslararası alanda önemli gelişmelerin meydana geldiği dönemler arasında gösterilebilir. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle Dışa açık ekonomi politikaları genişletilmiş, tarımsal destek oranları daha fazla artırılarak (TBMM Tutanak Dergisi, 1950) tarımda makineleşme desteklenmiştir (Ahmad,2016). Yabancı sermayenin Türkiye'ye gelmesini kolaylaştırmak için yabancı sermayeyi teşvik kanunu (Milliyet, 1954), petrol kanunu (Resmi Gazete, 1954) gibi düzenlemeler yapılmıştır. Ülke ekonomisini geliştirmeye yönelik yapılan bu uygulamaların yanında uluslararası alanda da önemli adımlar atılmıştır. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization) 'ne üye olunmuş, Balkan ve Bağdat Paktları imzalanmıştır (Ahmad, 2010).

II. Dünya Savaşı sonrası iki kutuplu yapı etrafında şekillenen yenedünya düzeninde, uluslararası alanda etkinliğini genişletmek isteyen Amerika Birleşik Devletleri (ABD) savaştan zarar gören ülkelere yardımcı olma yönünde adımlar atarken savaşa dahil olmamış fakat II. Dünya Savaşı'nın sonunda Birleşmiş Milletler (BM)'e katılmak için Almanya ve Japonya'ya savaş ilan eden Türkiye'ye de yakınlık göstermiştir (Akşin, 2016). 12 Mart 1947 tarihinde ABD başkanı Harry S. Truman, ABD kongresinde yaptığı konuşmada dünyanın iki ideolojik görüş doğrultusunda ayrışmaya gidebileceğinden bahsetti. ABD'nin mali ve iktisadi konularda işbirliğine yönelik adımlar atmasının gerekliliğine değinerek Yunanistan ve Türkiye'ye yardım yapılmasını dile getirdi. Tarihe Truman Doktrini olarak geçen konuşma, savaştan etkilenen ülkelere yapılacak yardımları içeriyordu (Oran, 2013). Truman Doktrini doğrultusunda Türkiye'ye Temmuz 1947'de 100 milyon dolarlık askeri yardım yapıldı (Sander,1979). ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın Avrupa'nın ekonomik kalkınmasını desteklemek amacıyla ortaya koyduğu Marshall planı doğrultusunda Türkiye'de dahil olmak üzere Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne taraf olan ülkelere mali destek sağlandı (Sander,2011). ABD'den alınan yardımlar ve batılı devletlerin ılımlı tavrı Türkiye'nin dış politikasında batı yönlü eğilimleri desteklemiştir. Sovyetler Birliği'nin yayılmacı tutumu da batılı devletlerle ilişkilerin gelişmesinde etkili olmuştur (Oran, 2013).

14 Mayıs 1950 seçimlerinde kullanılan oyların yaklaşık %55'ini alarak iktidara gelen Demokrat Parti (DP), (Turan, 2004) dış politikada batılı devletlerle ilişkileri geliştirmeye ağırlık verdi. Olası güvenlik risklerine karşı hem bölgesel (Balkan Paktı ve Bağdat Paktı) hem de uluslararası oluşumlara (NATO) dahil olarak müttefik arttırıcı (Zaim, 2007) bir dış politika izledi.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Başbakan Adnan Menderes dönemi Türk dış politikası incelendiğinde, Amerika eksenli dış politika izlediği görülür. Bu dönem itibarıyla aktif bir dış politika izleyen Menderes hükümeti, geleneksel dengecilik anlayışından sapma göstermiş ABD ile ilişkilere ağırlık vermiştir. (Oran,2013) ABD ile kurulan bağ beraberinde NATO üyeliğini ve bölgesel güvenlik oluşumlarını getirmiştir (Bağcı, 2001).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin güvenlik endişesiyle Batı'ya yönelmesi Türk dış politikasının ana hatlarını da belirlemiş oldu. 1947'de Truman doktrini ile başlayan ABD yardımları Marshall planı doğrultusunda

devam etmiştir (Karpaz, 2019). Bu durum beraberinde ABD'nin Türkiye'nin iç ve dış politikasında daha fazla yer bulmasıyla sonuçlandı. Marshall yardımlarından yararlanmak için ekonomi politikasında değişikliklere gitmek gerekiyordu. Bu doğrultuda Menderes hükümetinin ilk yıllarında ekonomide liberalleşme çalışmaları başlatıldı. İthalat 1950 yılında %60-65 oranında liberalize edilmiş fiyat kontrolleri kaldırılmıştır. Banka kredi faizleri düşürülerek özel sektörün kredi imkânı genişletilmiş, yerli yatırımcı güçlendirilmeye çalışılmıştır (Eroğlu,2008). Ekonomideki bu gelişmeleri desteklemek için dış kaynaklara başvuruldu. Uluslararası mali kuruluşlar ve gelişmiş ülkelerden yardım ve kredi talebinde bulunularak ihtiyaç duyulan finansman karşılanmaya çalışıldı. 1950-1959 yılları arasında sağlanan dış kaynak 2 milyar dolar düzeyinde olup bunun yaklaşık yarısı ABD kaynaklıdır. Aynı dönemlerde dışarıya ödenen dış borç anapara ve faiz tutarı ise yaklaşık 907 milyon dolardır (Eroğlu,2008). DP'nin ilk yıllarında dış kaynaklardan sağlanan kredi ve hibeler ülke genelinde pozitif bir hava oluşturarak Batılı devletlerle ekonomik yakınlığın genişlemesini sağladı. Oluşan bu durum karşısında Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1954 yılında ABD ziyaretinde Türkiye'nin komünist cephe karşısında demokrasi cephesinde yer aldığını laik bir devlet yapısı içinde yabancı yatırımlara açık olduğunu ifade etmiş hatta Türklerin Amerikalıların hayat tarzını telakki ettiğini söyleyerek (Şahingiray, 1999) ABD'ye duyulan yakınlık ifade edilmiştir. Bu durumun Süveyş sorunu, Lübnan ve Ürdün'de yaşanan olaylarda ABD yanlısı bir dış politika ekseninde (Ortaylı, 2019) kendini gösterdiği söylenebilir.

NATO'YA ÜYE OLUNMASI

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan gelişmeler Türkiye'nin Batılı devletlerle ilişkilerini ön plana çıkarmıştır. Sovyet tehdidine karşı oluşturulmaya çalışılan koruma kalkanı NATO üyeliğini sürekli gündemde tutmuştur. Kore Savaşıyla birlikte ortaya çıkan "Komünist tehdidin" engellenmesi anlayışı ABD'de öncülüğünde yayılırken, Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesi ABD tarafından olumlu karşılanmış nitekim NATO'ya üyelikte sürekli reddedilen Türkiye, ABD'nin desteğiyle Şubat 1952'de NATO'ya üye olmuştur (Armaoğlu, 2015). Ayrıca Sovyet tehdidine karşı boğazların güvenliği ve denetimi, Türk hava üslerinin kullanılması Akdeniz, Balkanlar ve Ortadoğu'da güvenliğin temini gibi konular Türkiye'nin NATO'ya girişinde önemli unsurlar olarak belirtilebilir. Türkiye açısından da Sovyet tehdidinin önlenmesi, çoğunlukçu demokrasi anlayışının oluşturulması, ekonomik kalkınmanın desteklenmesi, askeri araç ve gereçlerde modernizasyonun sağlanması gibi hususlar NATO'ya girmenin nedenleri (Duman&Birsal,2012) arasında gösterilebilir.

Türkiye'nin NATO'ya üyeliği Demokrat Parti'nin sonraki dış politika yaklaşımlarında 'Batıya yönelmiş bir devlet' değil, 'Batılı olmuş bir devlet' düşünce anlayışını oluşturdu. Uzun süredir istenilen bir hedef olan Batılı medeniyetler seviyesine ulaşma ve tarihsel süreçte kendini kabul ettirme amacının gerçekleştirildiği düşüncesinin hakim olduğu söylenebilir (Bağcı,2001).

DP DÖNEMİ BÖLGESEL OLUŞUMLAR

Demokrat Parti iktidarının ilk dönemlerinde uluslararası güvenliğin sağlanmasına yönelik atılan ilk adımlar arasında Balkan ve Bağdat Paktları gösterilebilir. Türkiye'nin Sovyetlerden gelebilecek saldırılara karşı kendini

koruması ve buna hazırlıklı olması gerekiyordu. Zira Orta Avrupa, Balkanlar ve Ortadoğu'da SSCB'nin izlediği politikalar Demokrat Parti'yi yakın çevre ülkeleriyle iş birliğini geliştirme, uluslararası alanda güvenliği sağlama ve bu doğrultuda paktlar oluşturmaya yöneltti (Matiç,2017). Demokrat Parti hükümeti Balkanlar'da Türkiye'nin de içinde yer aldığı Yunanistan ve Yugoslavya arasında güvenlik kalkanı oluşturmak istiyordu. 1948'de Yugoslavya'nın Sovyetlerle ilişkileri bozulunca batılı devletler Yugoslavya'ya yakınlık gösterdi. Bu duruma kayıtsız kalmayan Türkiye'de güvenlik alanının da iş birliği oluşturulmasına yönelik adım attı. NATO'ya girilmesiyle oluşmaya başlayan "Batılı olmuş bir devlet" anlayışı beraberinde Yunanistan ve Yugoslavya ile ortak iş birliğine yöneltti (Eroğul,1998). Sovyetlerle arası bozuk olan Yugoslavya böyle bir anlaşmanın içinde olsa da Batı'yla ilişkileri geliştirme de çekimser kalıyordu. Paktın tarafı olan ülkeler arasında karşılıklı temaslar başladı. Taraflar arasında ilke anlaşmasına varıldığı Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü tarafından açıklandı. Taraflardan birine yapılan bir saldırı da ortak dayanışma ve iş birliğini öngören antlaşma 28 Şubat 1953'te imzalandı. Sovyet lider Stalin'in ölümüyle Sovyetler Birliği dış politikasında ılımlı bir hava oluştu. Sovyet baskısından rahatlayan Yugoslavya Batı ile olan ilişkilerini daha ağırdan almaya başladı (Eroğul,1998). Bu durum Balkan Pakti'nda da kendini gösterdi. Yapılan antlaşma fazla bir varlık göstermeden kâğıt üzerinde kaldı (Oran, 2013). Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği Türkiye'yle de ilişkileri normalleştirme yönünde girişimlerde bulunmuş olsa da Demokrat Parti Batı ile ilişkileri geliştirmeyi tercih etti (Oran, 2013).

Türkiye'nin NATO üyeliğiyle ortaya çıkan "Batılı olmuş bir devlet" anlayışı Ortadoğu'da da bir pakt kurulması düşüncesini oluşturdu. Dış İşleri Bakanı Fuat Köprülü verdiği bir demeçte, "Ortadoğu emniyette olmadıkça Avrupa kendini emniyette hissetmeyecektir. Ortadoğu'nun kalkınması ve müdafaası için bu bölge ile Batı arasında işbirliğini sağlamak Türkiye'nin vazifesidir" diyerek Türkiye'nin görevi tanımlanmıştır. Irak ile işbirliği sağlayan Türkiye diğer Arap ülkelerini de bu işbirliğine dahil etmeye yönelik girişimlerde bulundu. Bağdat'ta Irak Başbakanı Nuri Es Said ile yapılan görüşmeler olumlu geçmiş taraflar Ortadoğu güvenliği için pakt oluşturmanın önemine değinmiştir (Sönmezoğlu,1998). Irak'tan sonra Suriye'ye giden Menderes ve ekibi Bağdat'taki yakınlığın aksine Şam sokaklarında protesto edildi. Türkiye'nin Truman Doktrini ve Marshall Planı doğrultusunda ABD'den yardım alması, Birleşmiş Milletler 'de Filistin konusunda Arap ülkelerinin yanında değil de Batılı devletlerin yanın da yer alması, 1949'da İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke olması gibi durumlar protesto nedenleri arasında gösterilebilir (Oran,2013). Bunun üzerine Şam'da fazla durulmadan Lübnan'a geçildi. Arap Birliği ile ilişkilere önem veren Lübnan Ortadoğu'da kurulacak olan pakta katılım için Arap Birliği'ne danışması gerektiğini belirtti (Sönmezoğlu, 1998). Mısır hükümeti Türkiye önderliğinde yapılan bu girişimi Arap Birliği'ne karşı yapılan bir darbe olarak görüyordu. Mısır Millî İrade Bakanı Albay Salem yaptığı açıklamada, bütün Arap ülkelerinin ortak bir dış politika takip ettiğini ve bu kararı oy birliği ile aldıklarını dolayısıyla farklı oluşumların birliğe zarar verebileceğini açıkladı (Sönmezoğlu, 1998). Irak Hükümeti, Mısır ve Suriye'nin olumsuz açıklamalarına rağmen Türkiye ile ortak bir güvenlik antlaşması yapılacağını ve bu oluşuma tüm Arap devletlerinin katılabileceğini açıkladı. Irak'ın bu tutumu Suudi Arabistan tarafından da eleştirildi (Sönmezoğlu,1998). Suudi Arabistan Başbakanı Emir Faysal, Mısır ziyareti sırasında Türkiye ile Irak arasında yapılması düşünülen savunma sözleşmesini eleştirerek Mısır ile hemfikir olduklarını açıkladı. Türkiye ile Irak arasında 24 Şubat 1955'te Bağdat'ta Savunma Pakti imzalandı. Daha sonra 4 Nisan 1955'te İngiltere, 1 Temmuz

1955'te Pakistan, 3 Kasım 1955'te İran katıldı (Sönmezoğlu,1998). Antlaşma beklenen ilgiyi görmedi. Arap devletlerinden eleştiri gören antlaşma bölgede ikili bir yapıya neden oldu. Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan ittifak oluşturma yoluna gitti. Irak Arap dünyasına ihanet etmekle itham edildi. Bağdat Paktı'na en sert eleştirilerden biri de SSCB'den geldi (Oran, 2013). Batılı devletlerin bölgede askeri yapılanmaya gittikleri ileri sürülerek duyulan rahatsızlık dile getirildi. SSCB güvenlik gerekçesiyle bölgeyle daha fazla ilgilenmeye başladı. Bağdat Paktı üyeleriyle anlaşmazlık yaşayan Mısır'a yakınlık gösterilerek Batı karşıtı düşünceler desteklenmeye çalışıldı. Bölgesel barışa katkı amaçlayan pakt, bölge ülkelerinin kutuplaşmasını destekledi (Sander, 2011).

Köprülü'nün ifadesiyle Türkiye'nin görevi olan "Ortadoğu ile Batı arasında iş birliğini sağlama" anlayışı beklenen sonucu vermedi. Başta Mısır olmak üzere bazı devletlerle sorunlar yaşanmasının yanında Batı'nın sözcülüğünü yapma ve Ortadoğu'yu Batı'nın hinterlandı yapmakla eleştirildi (Kiraz,2020). Dünya konjonktüründe meydana gelen gelişmelerin etkisiyle atılan adımlar, beraberinde yakın çevre politikasının belirlenmesinde etkili oldu. SSCB'ye karşı, Batı'ya yönelme bölgesel oluşumlarda Batı yönlü yaklaşımları destekledi (Kiraz, 2020).

1950'lerin başlarında Türk dış politikasında, Sovyet tehdidi ve Batı ile ilişkileri geliştirme ön plandayken İngiltere'nin Kıbrıs'tan çekilme sürecinin başlamasıyla Kıbrıs meselesi dış politikada yerini aldı. Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan, İngiltere adadan ayrıldıktan sonra Enosis (Rumların Adayı Yunanistan ile birleştirme düşüncesi)'i gerçekleştirmeye yönelik planlar yaparken Türkiye'nin tavrı İngiltere'nin Ada'da kalması yönünde oldu (Bağcı, 1990). Bu durumun nedeni olarak hem Batı yönlü politikalar hem de İngiliz ve Türk politikalarının Ortadoğu'da birbirine yakın olması gösterilebilir (Oran, 2013). 1955 yılına kadar Türk – Yunan ilişkilerinin bozulmamasına dikkat edilirken Yunanistan'ın uluslararası alanda Adanın kendisine ilhak edilmesi yönünde faaliyetlerde bulunması, Adadaki Türk tarafını endişelendiriyordu. Türkiye'den bu sorunun çözümüne ilişkin somut adım atması bekleniyordu (Bağcı, 1990). Yunanistan Adanın kendilerine verilmesi yönünde girişimler de bulunarak konuyu 1954 yılında Birleşmiş Milletlere (BM) götürdüğünde Ada halkının Enosis istediğini ileri sürdü. BM bunu kabul etmeyince Rum tarafı silahlı mücadeleye başladı. Kıbrıs sorunu BM'ye getirmek isteyen Yunanistan, Ada da çete faaliyetlerini desteklemeye devam etti (Matiç, 2017). Kıbrıs meselesinin çözümü için İngiltere ile ilişkileri korumak isteyen Menderes Hükümeti Ada da İngiliz yönetiminin devamı yönünde politika izledi. Nitekim 1955 yılında Londra Konferansı'nda da bu yönde karar alındı (Karpaz, 2012). Türk ve Yunan tarafların tezlerini sürdürdüğü Kıbrıs meselesi uzun yıllar devam etti. Konu BM ve NATO konseylerinde görüşüldü. 1958 yılı Aralık ayında BM görüşmelerinde ABD'nin devreye girmesiyle Türkiye taksim tezinden Yunanistan Enosis'ten vazgeçerek İngiltere'nin üçlü müzakere çağrısı kabul edildi (Karpaz, 2012). 1959 Zürih Konferansı'nda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ve bu devletin Türk ve Rumların ortak yönetimiyle işleyeceği kabul edildi (Matiç,2017). İngiltere, Türkiye ve Yunanistan Garantörlük antlaşması imzalayarak müdahale hakkına sahip oldu. Kıbrıs sorununun Türkiye'nin de içinde yer aldığı uluslararası bir antlaşmayla çözümlenmesi DP dönemi Türk dış politikasındaki önemli başarılarından biri oldu (Karpaz, 2012).

TÜRK SİYASİ HAYATINDA MUHAFAZAKARLIK ANLAYIŞI VE DP

Avrupa'da Fransız Devrimi ile sonuçlanan toplumsal hareketliliğe entelektüel bir tepki olarak ortaya çıkan muhafazakâr anlayış, geleneksel değerleri ve kurumları vurgulamakta, değişime karşı temkinli bir yaklaşım sergilemektedir. Siyasi hayatın önemli bir parçası olmakla birlikte, farklı alanları da etkileyen toplumsal bir hareket olarak kabul edilebilir (Nisbet,2007).

Türkiye'de muhafazakâr anlayış Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde karşımıza çıkar. Yaşanılan gerilemeyi durdurmak isteyen Osmanlı Devleti Fransa, İsviçre, Almanya gibi gelişmiş batılı devletleri örnek alarak pek çok alanda yenilik hareketlerine girişti. Osmanlı toplumunu bir arada tutan değerler dikkate alınarak reformlar yapıldı (Karabulut,2014). Fakat geleneksel düşünce anlayışı daha ağır bastı. Öyle ki Batı yönlü gelişmelere muhafazakâr bir tepki olarak Doğu kültürüne yönelik araştırmalara önem verildi. Müslüman bilim adamlarının çalışmaları incelendi ve eserleri Türkçeye çevrilmeye başladı yine klasik Arap ve İran edebiyatına ilişkin eserler incelenerek Türkçe çevrilere önem verildi (Ortaylı,2007). Osmanlı döneminde yüzeysel kalan reformlar esas olarak Cumhuriyet döneminde uygulandı. Ahmet Çiğdem'e göre de muhafazakâr anlayış asıl çıkışı Cumhuriyet İnkılabı sayesinde yapmıştır. Yönetmel alan başta olmak üzere toplumsal hayatın pek çok alanında radikal değişimler yaşanmıştır (Aydın,2016). Dolayısıyla Türk muhafazakârlığı açısından asıl gelişmelerin yaşandığı dönem Cumhuriyet dönemi olmalıdır. Çünkü birbirine karşıt görünen siyasal tutumlar ve anlayışlar Cumhuriyet dönemi itibarıyla iç içe olmuştur. Birinin varlığı veya ortaya koyduğu düşünce diğerini ortaya çıkarmıştır. "Gelenekselcilik-modernizm, muhafazakârlık-radikalizm, milliyetçilik-toplumculuk" şeklinde (Aydın,2016) birbirine eklenmiştir.

Cumhuriyet döneminde modernleşme hareketleri doğrultusunda yapılan inkılaplar ve yenilikler bazı kesimler de karşılık bulurken bazı çevreler de temkinli karşılanmıştır. Temkinli yaklaşanlar geleneksel değerler etrafında birleşerek siyasal alanda muhafazakâr oluşumları tercih etmiştir. Uzun süre iktidarda bulunan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin bürokratlaşmaya başlaması kendini yalnız gören kesimi Demokrat Parti (DP)'ye yaklaştırdı (Öğün,1992). Toplumun farklı kesimlerini birleştiren parti 14 Mayıs 1950 seçimlerini kazanarak iktidara geldi.

Uzun süren CHP iktidarına son veren DP temel hak ve özgürlüklere, yabancı sermayenin önemine, tarımsal faaliyetlerin desteklenmesine ve inanç özgürlüğüne önem vermesiyle çok geniş bir kesime hitap etmeyi başardı (Tunaya,1995). Ülke sorunlarını ve toplumun beklentilerini iyi analiz eden DP iktidarının ilk icraatlarından biri Arapça ezan yasağını kaldırmak oldu (Cumhuriyet, 1950). Toplumda olumlu karşılanan bu düzenleme partiye olan ilgiyi arttırdı. Yatırımları sübvans etmek için "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu" (Milliyet,1954) "Madencilik Kanunu" gibi özelleştirmeye yönelik düzenlemeler yaptı. (Resmi Gazete, 1954) DP'nin ilk döneminde (1950-1954 yılları arası) Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye miktarı 2,8 milyon dolar düzeyinde gerçekleşti (Takım,2012). DP iktidarının ilk yıllarında Türkiye ekonomisinin lokomotifi konumunda olan tarım sektörü makineleşmeyle desteklendi. Böylelikle DP iktidarının ilk üç yılında tarımsal büyüme oranının yüksekliği ekonomik büyümeyi %12 seviyelerine yükseltti (Eroğul,1998). Yaşanılan gelişmelerin tabanda olumlu etki oluşturması partiye olan desteği arttırdı (Keskin, 2012).

MUHAFAZAKÂR ANLAYIŞIN DP DÖNEMİ DİŞ POLİTİKAYA YANSIMALARININ İNCELENMESİ

DP dönemi Türk dış politikasını muhafazakâr anlayış doğrultusunda inceleyebilmek için muhafazakarlık kavramının çerçevesinin belirlenmesi gerekir. Muhafazakarlık konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde ortaya tam bir tanımlama koyulamamakla birlikte yapılan çalışmanın içeriğine göre birbirinden ayrılan görüşlerin ortaya çıktığı görülür (Ergil, 1986). Dolayısıyla muhafazakarlık ya siyasal bir ideoloji gibi ya da farklı düşünce akımlarıyla ilişkilendirilebilen bir “tavır” ya da “duruş” şeklinde görülebilir (Nisbet,2007).

Muhafazakâr düşünce ile ilgili öne çıkan isimler incelendiğinde; Edmund Burke’ de “korumak için değişim” (Özşahin,2017) Maistre ve Bonald’da “yeniye karşı eskinin korunması” (Kochin,2002) Puhle’de “bireyle kurum arasında etkileşim”, Kirk’te “siyasi pragmatizm ve durumsallık”, Oakeshott’da “bireyin duruş ve tavrı”, Habermas’da “sosyolojik yaklaşımlar”, Hayek de “bireysel özgürlükler (Beneton,2011) şeklinde ifade edilen çıkarımlarla karşılaşılır. Özşahin’e göre konu, muhafazakarlık ve dış politika açısından ele alındığında Welsh’in “gelenek, düzen, kuşkuculuk” kavramları üzerinden bir değerlendirme yapılmalıdır (Özşahin,2017). Çünkü muhafazakarlık, geleneksel değerlere ve kurumlara vurgu yapan ve değişime kuşkuyla yaklaşan bir anlayıştır. Dış politika alanında muhafazakarlık, ulusal çıkar odaklı, askeri güce bağlı ve egemenliğe vurgu ile karakterize edilir (Özşahin,2017). Muhafazakâr dış politika her şeyden önce ulusal çıkar ilkesine dayanmaktadır. Bu durum dış politika kararlarının, iktidardaki hükümet tarafından tanımlandığı şekliyle, ulusun çıkarlarını desteklemek ve korumak amacıyla alındığı anlamına gelir. Bu yaklaşım, genellikle ideolojik veya ahlaki mülahazalardan ziyade pratik, pragmatik hedeflerin peşinde koşan realpolitik e odaklanma ile açıklanabilir (Özşahin, 2017).

DP dönemi dış politika uygulamaları muhafazakâr anlayış kapsamında ele alınırken; devletin temsil gücü ve güvenliği, uluslararası alanda varlığını koruma ve sürdürme, siyasi pragmatizm başlıkları doğrultusunda incelemek (Heywood, 2012) daha uygun olacaktır.

Devletin Temsil Gücü ve Güvenliği

II. Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye, Sovyetlerin yayılmacı tutumu karşısında (Montrö Boğazalar Sözleşmesi’nin revize edilmesi, Kars ve Ardahan’ın talep edilmesi) ABD ve batılı devletlerin yanında yer almıştır. (Oran, 2013). Batı yönlü tercihin Amerikan yardımlarının gelmesi, Kore’ye asker gönderilmesi ve NATO’ya girilmesi gibi sonuçları olduğu görülmektedir (Uzman,2018). Muhafazakâr düşüncede düzen ve otoriteyi temsil eden devletin olası tehlikelere karşı kendini koruması beklenir. Tehditler hem içeriden hem de dışarıdan gelebilir. Dışardan gelebilecek tehditler uluslararası işbirliği ve antlaşmalar yoluyla önlenmeye çalışılırken, içeriden gelebilecek eylemlere karşı devletin güçlü olması beklenir (Nisbet,2007). DP iktidara geldiği dönemde, dünya iki kutup arasında şekillenmekte idi. SSCB’nin yayılmacı tavrı, dış güvenliğinin sağlanması doğrultusunda DP’yi Amerika’nın başı çektiği Batı bloğuna yakınlaştırdı (Sönmezoğlu, 1998). Güvenlik kaygısının yanında mali kaynak ihtiyacı ve askeri modernizasyonun sağlanması konuları da bu yakınlıkta etkili oldu (Sander,1979). Muhafazakarlara göre devlet hem uluslararası alanda etkin olmalı, hem de vatandaşını gözetip kollamalıdır (Özipek, 2004). İçerde vatandaşın ihtiyaçları, huzur ve güvenliği sağlanamazsa toplumsal sadakat de beklenemez. Toplumun sadakat

duygusu taşımadığı bir yerde ise yönetim ayakta kalmaz. Tabii bu durumun sağlanmasında adalet mekanizmasının iyi çalışması gerektiği de ifade edilir (Özipek,2004). Brownson'a göre toplum güçlü bir yönetime muhtaçtır aksi halde sürekliliğini sağlayamaz. Sosyal sistemin bileşenleri arasında devletin gücüne değinen Nurettin Topçu'ya göre de özellikle ortak hedefe yönelik görevlerde bir milletin var olabileceği ifade edilerek (Öğün,1992) toplumsal dayanışmanın önemi vurgulanır.

Hilmi Ziya Ülken'de toplumsal yapının devlet tarafından korunmasını belirtir hatta yönetim "insani sevgi, acıma ve af" kavramlarını dikkate alarak halkı idare edebilmelidir. Hürriyetin ancak huzuru sağlamakla olabileceğini savunur (Ülken,2010). Disraeli'de devletin temel sorumluluk alanı olarak kurumların korunması gerektiğini ifade ederek güçlü devlet yapısına vurgu yapar (Vural,2003). Toplumun ete kemiğe bürünmüş biçimi olan devlet, sahip olduğu güçle ayakta durur. Burke' e göre devletin güçlü olması parlamenter yönetim ve anayasa uygulamasına dayanmalıdır. Bu şekilde hem merkezi otorite kontrol edilecek hem de düzen sağlanacaktır (Akkaş, 2004).

Türk muhafazakarlığının önemli isimlerinden biri olan Mustafa Şekip Tunç'a göre toplumsal değişim kendiliğinden olmalı ve toplum kendi yönünü belirlemelidir (Yıldırım, 2021). Herhangi bir müdahale olmamalıdır. Dış politika açısından devletin kendi yolunu belirleme, kaderini tayin etme özgürlüğü şeklinde değerlendirilebilir (H, 2012). Bu değişimin toplumsal güvenliğe zarar vermeden yapılması beklenir. Dolayısıyla milli değerler korunmalı, kamusal güvenlik sağlanmalıdır. Bunların olabilmesi için güçlü bir yönetime ihtiyaç vardır (Beneton, 2011). Ali Fuat Başgil'e göre devlet, hakimiyeti sağlayan üstün bir güç ve istiklalini teminatı olarak görülmektedir. Bağımsızlığa yönelik her türlü tehdidi önlemekle yükümlüdür (Gökalp, 1963).

Yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere muhafazakâr düşüncede devlet, toplumsal düzenin ve otoritenin sağlanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Toplumun sürekliliği açısından devletin güçlü olması ve her türlü tehdide karşı gerekli önlemi alması beklenir. Ancak muhafazakâr düşüncede devletin temsil gücü ve güvenliği açısından yekpare bir politikanın olmadığı, farklı muhafazakâr düşünürlerin kendi durumlarına bağlı olarak farklı söylemlerde bulunabileceği unutulmamalıdır (H,2012).

Uluslararası Alanda Varlığını Koruma

Uluslararası sistemin bir parçası olma, işbirliğini geliştirme ülkelerin dış politika stratejilerinde öngördükleri bir durumdur (Karpaz, 2012). DP iktidarı ülkenin güvenliğini sağlama ve işbirliğini geliştirme adına Batı yönlü bir politika izlemiştir. NATO'ya girilmiş Balkan ve Bağdat Paktlarına üye olunarak (Sönmezoğlu,1998) ülkenin menfaatleri doğrultusunda adımlar atılmıştır. Batı bloğuna uyum sağlamak için dışa açık ekonomi politikaları genişletilmiş, yabancı sermayenin gelmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır (Eroğlu,2008). Muhafazakârlar liberal ekonomi politikalarını benimseyen toplumlara, güçlü olanın diğeri üzerinde güç kurabileceği düşüncesiyle eleştirirler (Beneton, 2011). Lakin, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomide meydana gelen gelişmeler ve "refah devleti" anlayışının benimsenmesi dünya genelinde liberal politikaların yayılımını hızlandırmış, bu durum muhafazakâr anlayışın liberal politikalar içinde yer bulmasıyla sonuçlanmıştır (Yıldırım,2021).

Muhafazakâr düşünörlere göre toplumlar bir beden gibidir. Nasıl ki, her bedenin farklı organları varsa toplumların da kendine has bir yapısı vardır (Kışlalı,2000). Bu yapıya saygı duyulmalıdır. Örneğın Michael Oakeshott, Batılı devletleri muhafazakarlık açısından incelerken oldukça esnek bir tabanda ele almış, devletleri benimsedikleri değerler üzerinden buluşturmaya çalışmıştır (Sullivan,2013). Batıya yakınlık gösteren ve bu doğrultuda işbirliğı yapan devletleri belli değerler üzerinden buluşturmamak istersek; sosyal uzlaşa, hukuk devleti, demokratik devlet, kuvvetler ayrılığı, anayasal sistem, liberal ekonomi anlayışı, özel mülkiyet gibi konular karışımıza çıkar (Aktan,2011). Kuruluşundan itibaren batı medeniyetini örnek almış Türkiye'nin, bu değerleri benimsemesi DP'nin dış politikasının şekillenmesinde kuşkusuz önemli bir paya sahiptir. Milletlerin izleyecekleri yola ilişkin bir değerlendirme yapan Safa'ya göre, Atatürk'te medeniyetlerin uyumlaştırılması yolunu seçerek Batı medeniyetiyle uyumlaşmayı tercih etmiştir (Safa,1995). Buna istinaden DP'nin dış politika stratejilerinde devletin varlığını ve bütünlüğünü korumaya yönelik uygulamaların önceki iktidarın devamı niteliğinde olduğu söylenebilir.

Siyasi Pragmatizm Anlayışı

Muhafazakâr anlayışta yönetimin mevcudiyetini korumak için pragmatik hedeflere odaklanması öngörölür. Zira idealizmden ziyade uygulamaya önem verilir (Akkaş,2004). Devleti güçlü kılabak oluşumlar desteklenir. Uluslararası oluşumlara şüphe duyulsa da politik koşullar doğrultusunda ulus üstü oluşumlarla iş birliğı sağlanabilir (Beneton,2011). Muhafazakârlara göre İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD merkezli politikaların uygulanması ve bu doğrultuda karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi daha pragmatik olarak görölmüştür.

DP dönemi dış politika uygulamaları incelendiğinde Amerika yanlısı bir strateji izlenmiştir. Bu strateji doğrultusunda iktisadi konularda ve askeri modernizasyonda destek sağlanmış (Sander,1979) uluslararası ve bölgesel oluşumlara üye olunarak (Bağcı,2001) olası tehditlere karşı önlem alınmıştır. Yine bu kapsamda dışa açık ekonomi politikaları genişletilmiş, yabancı sermaye teşvik kanunu çıkarılmış, madencilik kanunu düzenlenmiş, ithalat liberalize edilmiş, fiyat kontrolleri kaldırılmış, özel sektör kredi imkanları genişletilmiştir (Eroğlu,2008). Amerika ile yaşanan gelişmelerden memnun olan Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 1954 yılındaki ABD ziyaretinde komünizmin karşısında olduklarına dair bir demeç vererek (Rawls,2007) dış politikanın seyrini deklare etmiştir.

Ani gelişmelere karşı olan muhafazakârlara göre değışim gerekli ise mutedil bir şekilde zamana yayılarak yapılmalıdır. Edmund Burke bu durumu "korumak için değışim" şeklinde ifade eder (Akkaş,2004). Gelenek ve değışim arasında orta yolun bulunmasına ilişkin bir yol arandığı söylenebilir. Muhafazakâr anlayışta pragmatizm, muhafazakâr siyasi ideoloji içindeki pratikliğı, geleneğı ve kademeli değışimi vurgulayan bir yaklaşımı ifade eder. Radikal dönüşümler yerine kademeli reformlar savunulur. Yerleşik kurumları, değerleri ve sosyal normları korumanın önemi vurgulanır. Geçmişin birikmiş bilgeliğine değer veren muhafazakârlar, geleneklerin korunması ile pragmatik uyarılama ihtiyacı arasında bir denge kurmayı amaçlarlar (Barry,1989). Dolayısıyla, bu dengeye dikkat ederek politika değışikliklerini değerlendirirler.

SONUÇ

Demokrat Parti'nin 1950-1955 dönemleri arasında uyguladığı dış politika uygulamalarının muhafazakâr anlayışla ne derece uyduğu bu çalışma da incelenmiştir. DP, Batı yönlü dış politikayı soğuk savaş döneminde uygulamıştır. Bu anlamda DP için dış politik bir gelenekten bahsedilecekse bu kuşkusuz İnönü dönemi uygulanan dış politikalarından bağımsız düşünülemez. Devletin temsil gücü ve güvenliği anlayışı doğrultusunda uluslararası ve bölgesel oluşumlara dahil olunmuştur. İkinci olarak Türkiye, ABD öncülüğünde Batı merkezli bir düzenin Ortadoğu, Balkanlar, Karadeniz, Ege ve Akdeniz'deki sacayaklarından birini teşkil etmektedir. Zira Türkiye stratejik konumunun yanı sıra devlet yapısındaki değerlerle (sosyal uzlaş, hukuk devleti, demokratik devlet, kuvvetler ayrılığı, anayasal sistem, liberal ekonomi anlayışı, özel mülkiyet gibi) önemli bir ortak pozisyonundadır. Türkiye'nin sahip olduğu bu değerler uluslararası alanda varlığın kabulü ve eşitlik açısından önem arz etmektedir. Son olarak DP'nin mevcut statükonun korunması ve Batılı devletlerle ilişkilerin devamına yönelik siyasi pragmatizm anlayışından bahsedilebilir. Amerika'nın başı çektiği Batı Bloğu karşısında Sovyetlerin varlığı Türkiye'nin kaygılarını arttırmakta dolayısıyla DP iktidarını tedirgin etmektedir. Bu nedenle hem Batılı devletlerle hem de tarihsel bağı olan devletlerle iş birliğine gidilmiştir.

Sonuç olarak DP'nin dış politika uygulamalarının muhafazakâr anlayışla uyduğu görülmekle birlikte bu durumun ideolojik değil de Osmanlı'nın son döneminden itibaren gözetilen denge siyasetinin Cumhuriyet döneminde de batı yönlü politikalar istikametinde devam ettirildiği dolayısıyla bu politikanın devamı olarak gerçekleştirildiği iddia edilebilecektir.

Etik Metni

"Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazara aittir. Makalede etik kurul izni gerektirecek herhangi bir çalışma yapılmamıştır."

Yazar(lar)ın Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmada yazarın katkı oranı %100'dür.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2016). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları.
- Ahmad, F. (2010). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akkaş, H. H. (2004). *Muhafazakâr Düşünce ve Edmund Burke*, Kadim Yayınları.
- Akşin, S., (2016). *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aktan, C. C. (2011). Eski Devlet Anlayışına Karşı Yeni Devlet Anlayışı. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, C.3, N.2, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/337092>, s.189-206.
- Armaoğlu, F. (2015). *Yirminci Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, Timaş Yayınları.

- Aydın, F. (2016). *Muhafazakârlık ve Demokrat Parti'nin 1950-1954 Dönemi Muhafazakâr Politikaları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi.
- Bağcı, H. (2001). *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, METU Pres.
- Bağcı, H. (1990). *Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası*, İmge Kitabevi.
- Sönmezoğlu, F. (1998). *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der Yayınları.
- Barry, N. (1989). *Yeni Sağ*, (çev: Cevdet Akyan), Tisamat Yayınları.
- Beneton, P. (2011). *Muhafazakarlık*, (Çev. Cüneyt Akalın) İletişim Yayınları.
- Cumhuriyet, Meclis Arabca Ezan Yasağını kaldırdı. (17.06.1950).
- Duman, Ö. O.& Haktan, B. (2012). Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Dış Gelişmeler. *Atatürk Dergisi*, 1 (1), s. 299-318.
- Ergil, D. (1986). Muhafazakâr Düşüncenin Temelleri. *Muhafazakarlık ve Yeni Muhafazakarlık. Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 1 (1-4), s. 269-292.
- Eroğlu, Ö. (2008). *Türkiye Ekonomisi*, Bilim Kitabevi.
- Eroğul, C. (1998). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi.
- Gökalp, M. (1963). *Ord.Prof.Dr.Ali Fuad Başgil*, Santral Yayınevi.
- Heywood, A. (2012). *Siyaset*, (Çev: Bekir Berat Özipek, Bican Şahin, Mete Yıldız, Zeynep Kopuzoğlu, Bahattin Seçilmişoğlu, Atilla Yayla), Adres Yayınları.
- Karabulut, T. (2014). Yurttaşlığın Krizini Yeniden Düşünmek: Liberal Milliyetçilik ve Anayasal Yurtseverlik Kuramları. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, C:69, N:4, 2014, s. 871-890.
- Karpat, K. (2019). *Kısa Türkiye Tarihi (1800-2012)*, Timaş Yayınları.
- Karpat, K. (2012). *Türk Dış Politikası Tarihi*, Timaş Yayınları.
- Keskin, Y. Z. (2012). Demokrat Parti İktidarı ve Günümüze Yansımaları. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/68502>, s. 107-130.
- Kışlalı, A.T. (2000). *Siyasal Sistemler Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, İmge Kitabevi.
- Kiraz, S. (2020). Menderes Dönemi Türk Dış Politikasının NATO Üyeliği ve Bağdat Paketi'nin Kurulması Örnekleri Üzerinden Analizi. *Turkish Studies-Economics-Finance-Politics*, 15 (1), s.309-321. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.41483>.
- Kochin, M. S. (2002). How Josep De Maistre Read Plato's Laws, *POLIS Tel Aviv University*. 19 (1-2), s.30-43.
- Matiç, U. (2017). *Ortadoğu Krizlerine Yönelik Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Milliyet, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu Mecliste Görüşüldü. (14.01.1954).
- Nisbet, R. (2007). *Muhafazakarlık: Düş ve Gerçek*, (Çev.M. Fatih Serenli, Kudret Bülbül), Kadim Yayıncılık.
- O'sullivan, N. (2013). *Muhafazakarlık, 20. Yüzyıl Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ed.Mehmet Altun, Babil Yayınları.
- Oran, B. (2013). *Türk Dış Politikası*, Cilt I, İletişim Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2019). *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, Kronik Kitap.
- Ortaylı, İ. (2007). *Batılılaşma Yolunda*, Merkez Kitapçılık Yayıncılık.
- Öğün, S. S. (1992). *Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu*, Dergah Yayınları.
- Özipek, B. B. (2004). *Muhafazakarlık Akıl Toplum Siyaset*, Liberte Yayınları.

- Özşahin, M. C. (2017). II. Dünya Savaşı Sonrası Japon Dış Politikasını Muhafazakarlık Üzerinden Okumak. *Muhafazakâr Düşünce*, 14 (51), s.107-109-120.
- Rawls, J. (2007). *Siyasal Liberalizm*, (Çev.Mehmet Fevzi Bilgin), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Resmi Gazete, Petrol Kanunu. (07.03.1954).
- Resmi Gazete, Maden Kanunu. (03.03.1954).
- Safa, P. (1995). *Türk İnkıplaplarına Bakışlar*, Ötüken Yayıncılık.
- Sander, O. (1979). *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964*, SBF Yay.
- Sander, O. (2016). *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Yayınları.
- Şahingiray, Ö. (1999). *Celal Bayar'ın Söylev ve Demeçleri Dış Politika 1933-1955*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Takım, A. (2012). Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67 (2), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/35831>, s.157-187.
- TBMM Tutanak Dergisi, DP Hükümet Programı.(29.05.1950)
- Tunaya, T. Z. (1995). *Türkiye'de Siyasi Partiler, 1859-1952*, Arba Yayınları.
- Turan, A. E. (2004). *Türkiye'de Seçmen Davranışı Önceki Kırılmalar ve 2002 Seçimi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Uzman, N. (2018). II. Dünya Savaşı Sonrasında Sovyet Talepleri ve Türkiye'nin Tepkisi. *Gazi Akademik Bakış*, 11 (22), s. 117-142.
- Ülken, H. Z. (2010). *Ahlak*, Ülken Yayınları.
- Vural, M. (2003). *Siyaset Felsefesi Açısından Muhafazakarlık*, Elis Yayınları.
- Yıldırım, Y. (2021). Muhafazakâr Düşünce Temalarının Algılanmasına Yönelik Teorik Bir Çalışma: Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Sütçüler Prof.Dr. Hasan Gürbüz Meslek Yüksekokulu Öğrencileri Örneği. *Journal of Public Economy and Public Financial Management*, 1 (1), s. 70-84.
- Zaim, S. (2007). *Türkiye'nin Yirminci Yüzyılı Toplum, İktisat, Siyaset I*, İşaret Yayınları.

EKLER

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Ziraat alet ve Makinalarının muhtelif tarihlerdeki Durumu.

Kısm- ın adı	Mareşal- dan önceki sayısı (adet)	Durumu.			1950 Mayıs - 30 Kasım 1953 arasında gelenler			Umumi Yelcün (adet)
		1950 Mayıs Mareşal- dan gelen (adet)	1950 Mayıs serbest- tan gelen (adet)	1950 Mayıs Toplama (adet)	Mareşal- dan (adet)	Serbest- tan (adet)	1953 Toplam Yelcünü (adet)	
nikbör	1893	4290	394	6577	7149	26698	34247	40724
nikbör miliyeti	1946	5179	420	7545	10074	24875	34949	42494
is-vay ibubut	-	-	-	-	3320	560	3880	3880
fibseri	815	1195	320	2329	6231	4749	10980	13309
smik	-	-	-	-	-	-	-	-
fibseri	600	1317	500	2417	3571	2846	6417	8834
inkhorow	-	1989	-	1989	7061	4404	11465	13454
ultivabür	-	1687	-	1687	3246	3504	6750	8437
ayz ve ozak maki.	-	246	-	246	269	4426	4695	4941
igor-düfer	-	-	-	-	2788	4335	7123	7123
arman maki.	-	-	-	-	414	2275	2689	2689
raylar	-	-	-	-	-	-	-	-
ülverizatp	-	2412	-	2412	-	-	-	2412
lotopomp	-	-	-	-	831	6601	6892	6892

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

030 01 | 01 377 22

Fon No: 30 1 0 0 - Kutu No: 61 - Dosya No: 377 - Sıra No: 22

Ek-1: 1950-1953 Dönemleri Ülkedeki Ziraat Alet ve Makinalarının Muhtelif Durumunu Gösteren Belge Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Fon No: 30 1 0 0 – Kutu No:61 – Dosya No: 377 – Sıra SNo: 22